

Kattbrevet

Sofi och Annika heter två flickor som inte känner varandra men vars öden tvinnas samman i Christina Olofsons nya film *Kattbrevet* på manus av Annika Thor efter en roman med samma namn av Elsie Johansson. Tolvåriga Sofi måste flytta från stan och sina kompisar till ett gammalt hus på landet i Branteberg med mamma och hennes nya kille. Annika är tvungen att överge sin katt Mitzi när hennes familj flyttar tillbaka till stan från sommatorpet i samma trakt. Annika börjar skriva brev till sin katt. Sofi läser breven och tar hand om den ensamma katten. Filmen handlar om att hur det är att lämna någon och att bli lämnad, om att känna sig älskad men också att känna oro för att vara önskad.

Rekommenderad för åk 3-6

En filmhandledning av
Marja Seilola

Filmens handling

Det är sensommar. Sofi ska flytta från stan till landet och hon tar farväl av sin kompis Ubbe. Man förstår att de är fästa vid varandra fast de inte uttrycker det i ord. Ubbe vill ha hennes adress, och hon lovar att skicka den senare. Ubbe får ändå veta att stället heter Branteberg och han ger Sofi en liten slät sten som minne.

Sofis mamma Mona är själagläd över att få flytta till Branteberg, till den gård där hennes nya pojkvän Kenta har bott som barn. Mona målar upp en idyll med natur, eget rum, vedspis och äppelträd för Sofi. Sofi kommer inte överens med Kenta och hon blir nästan chockad när Mona berättar att hon är med barn med honom. Under den långa bilfärden till landet sitter Sofi i baksätet och är ledsen och arg. Hennes enda sällskap och tröst är Kentas stora schäfer Doc som hon tycker mycket om.

Samtidigt på torpet Lingonbacken i Branteberg ger sig en annan familj i väg till stan efter semestern. Dottern Annika vill inte lyssna på föräldrarna som försöker övertyga henne om att det är bättre för hennes sommarkatt Mitzi att

I grottan på Branteberg hittar barnen gömda skatter.

stanna kvar på landet än att bo instängd i en lägenhet i stan. På hemvägen stannar familjen på en mack och genom regnsuddiga bilfönster ser Annika vad hon tror är "en ängel" sitta i en annan bil som åker åt motsatt håll. Det är Sofi som sitter i baksätet och har virat in sig i sin mammas vita spetsgardin. Hemma i stan längtar Annika efter sin katt och känner dåligt samvete för att familjen har övergett katten. Hon börjar skriva brev till Mitzi på Lingonbacken.

Livet på landet blir inte särskilt roligt för Sofi. I skolan hittar hon ingen att vara med, och verkar inte vilja det heller, eftersom hon hela tiden hoppas på att vistelsen ska bli kortvarig. Till en början gullar Mona och Kenta jämt med varandra och Sofi känner sig utanför. Mona har inget arbete och Kenta försöker sig på att reparera bilar, men mest driver han runt och umgås med en ensam man, Filip, som bor granngårds. Under en utflykt till byns gamla kyrka får Sofi höra av prästen att vid ett inbrott för ett par år sedan fick tjuvarna med sig kyrksilvret och den ena av änglastatyetterna i trä vid altartavlan.

Med hunden Doc som sällskap cyklar Sofi ofta till byns lanthandel. Hon kommer i samspråk med Magda, en vänlig kvinna som äger affären och även hennes gamla mamma Rut som börjar berätta om Lingonbacken. Hon kallar det Änglatorpet och säger att det har

hänt saker där som inte är något för barnaöron. Sofis nyfikenhet väcks förstas så hon hälsar på flera gånger hos Rut och ber att få höra mer. En dag upptäcker hon en hel flock vita fjärilar som fladdrar ovanför en av brevlådorna utanför affären. Det är Lingonbackens brevlåda och Sofi kan inte låta bli att titta i den. Där ligger ett brev adresserat till Mitzi på Lingonbacken. Hon cyklar med brevet till Lingonbacken och hittar där en katt. Hon förstår att katten är Mitzi, adressaten till brevet. Hon läser brevet och bestämmer sig för att ta hand om katten.

Hos Rut får Sofi höra hela historien om Brantas Sofi som bodde i Lingonbacken och tog hand om barn som var födda utanför äktenskapet och därför övergavs av sina föräldrar: Man brukade säga att barnen "gick bort sig i skogen" och aldrig hittades hur man än letade i bergsskrevor och grottor. Det ena barnet efter det andra bara försvann. En dag bestämde sig en piga som hade lämnat sitt barn till Brantas Sofi för att besöka sitt barn. När hon kom fram till Lingonbacken hade det stora trädet på gården grenarna fulla med vita barnkläder och på en av grenarna hade Brantas Sofi hängit sig. Pigan sprang ner till byn och blev aldrig sig lik. Rut avslöjar att pigan var hennes mamma och att hon själv hade klarat sig genom att gömma sig i en stor kista i köket.

Hemma hos Sofi blir mamma irriterad på Kenta som inte får något ur händerna. Han fixar inte ens vedspisen som ryker in. Efter ett gräl åker Kenta iväg. Sofi blir mest arg på att han tagit Doc med sig, men hon tar också tillfället i akt att själv få vara med mamma. De hämtar en gammal vävstol och sätter upp en väv. De skojar och har roligt som de inte haft på länge. Men mamma saknar sin Kenta, hon mår inte bra och börjar dricka sprit. Sofi blir besviken men hon sköter om mamma ändå. Man kan ana att Sofi har tagit hand om henne flera gånger tidigare.

Sofi hittar en silverkanna på vinden som hon förstår är stöldgods från kyrkan. Hon gömmer kannan, först under sin säng, sedan i Mitzis låda på Lingonbacken.

Grannen Filip betar sig konstigt och hotfullt mot Sofi. Han tycker att hon snokar och varnar henne för att gå upp på berget vid Lingonbacken. När hon nästa gång kommer till Lingonbacken hänger det barnkläder i det stora trädet, och plötsligt faller det en stor människolik figur uppifrån och blir hängandes i ett rep från trädet. Vettsskrämd flyr Sofi från platsen, cyklar hem och drömmer mardrömmar.

Mona tror att Kenta har övergivit henne för gott och berättar för Sofi att hon tänker göra abort. Sofi blir fruktansvärt arg och går hemifrån. Hon söker upp Rut och tillsammans talar de förtroligt om att vara ett önskat barn men även om det svåra när ett barn inte är önskat och om aborter.

Under tiden har Annika av en tillfällighet fått kontakt med Ubbe i stan och de bestämmer sig för att åka till Bran-teberg tillsammans. Annika tänker hämta hem Mitzi utan att fråga föräldrarna om lov och Ubbe vill träffa Sofi. De hittar Sofi på Lingonbacken och följer katten Mitzi in i skogen och upp på berget. Där hittar de änglastatyetten från kyrkan undangömd i en grotta. Sofi förstår att Kenta är inblandad. När de ska bära iväg sakerna dyker Kenta upp med hunden Doc.

Annika och Ubbe hämtas av sina föräldrar och åker hem. För första gången kan nu Kenta och Sofi prata ordentligt med varandra. Kenta erkänner sin del i stölden, men säger att han har lagt av. Sofi lovar att inte berätta för Mona om Kenta i sin tur lämnar tillbaka allting. Efter en uppgörelse med Filip lämnar Kenta tillbaka stöldgodset framför kyrkdörren. Därefter åker Kenta, Sofi och Mona iväg tillsammans i bilen, på gott humör och med nya erfarenheter om livet och varandra.

Önskad – oönskad

Ett genomgående tema i filmen är tankarna kring och oron för att vara oönskad. Det gäller på olika sätt flera av filmens personer och deras relationer till människorna omkring dem.

För Sofi naturligtvis, i sin relation till mamman som mest verkar bry sig om Kenta, sin nya kärlek. För Kenta, som förstås märker att Sofi inte gillar honom. Dessutom verkar han inte bry sig särskilt mycket om sin hund Doc. Mamman Mona har lämnats av sin förra man vilket givetvis även gäller för Sofi som lämnats av en far.

Sofi lämnar sin kompis Ubbe utan att ha kraft och förmåga att för honom förklara sina känslor. Annika har lämnat katten Mitzi och känner inget stöd från sina föräldrar i sin sorg och oro. Den gamla damen Rut berättar sitt livs historia som mycket handlar om bortlämnade barn under fattiga och svåra tider. Och Filip, vem tycker om honom? Sinnrikt väver filmen samman en handfull människooden där alla längtar efter sammanhang och att bli älskad för den man är.

★ Välj någon av filmens gestalter och fundera på vem han eller hon känner sig oönskad av. Hur betar man sig när man tror att man är oönskad av någon?

Nya familjer

Det framgår av Sofis och mammans diskussioner att Kenta inte har varit tillsammans med Mona särskilt länge, och att Mona även haft flera andra pojkvänner. Hon har antagligen haft det ganska kämpigt som ensamstående förälder. Det antyds att hon har haft problem med alkohol tidigare. Sofi kollar spritflaskan i skafferiet och hon blir väldigt arg när mamma och Kenta dricker öl. När mamma sedan börjar dricka sprit igen känner Sofi sig sviken av henne, samtidigt som hon värdar om henne såsom barn till en alkoholist är vana vid att göra. Trots allt verkar Sofi och mamman Mona ha en relativt nära relation. De pratar med varandra och kan till och med ha roligt. Oftast är det dock Sofi som ska lyssna på mamma och hjälper henne och inte tvärtom. Inte förrän Sofi argt lämnar hemmet förstår Mona vad som håller på att hända och skickar Kenta att leta efter henne.

Från början är Sofi inte alls förtjust i Kenta. Han verkar inte göra mycket nytta. Huset får stå ovårdat och hans bekant Filip verkar vara en otrevlig typ. Sofi tycker att Kenta inte ens är snäll mot sin egen hund. Att hon så småningom förstår att han även är en tjuv gör inte saken bättre. Men mamma älskar Kenta och Sofi får finna sig i

att mamma verkar bry sig mer om honom än om Sofi. När Kenta försvinner är Sofi beredd att stötta mamma för fullt och uppmuntrar henne att ge upp honom. Detta kan vara ett uttryck för svartsjuka, men det kan också vara ett sätt att skydda mamma från honom som Sofi upplever som dåligt sällskap. I slutet av berättelsen får Sofi äntligen kontakt med Kenta när han är tvungen att erkänna sin skuld. Han har hjälpt Filip med stölden genom att köra bil och stå på vakt, men han ångrar sig och har tänkt lämna tillbaka stöldgodset. Nu vill han gifta sig med Mona och ordna upp sitt liv.

★ Många barn tycker säkert att Sofis mamma är en jobbig förälder. Vilka dåliga egenskaper har hon? Hittar ni några positiva drag eller förklaringar till varför hon är som hon är? Hur är Sofis och Monas relation?

Försök att beskriva vad Sofi tänker om Kenta i början av filmen och i slutet. Vad är det som hjälper Sofi att börja förstå Kenta och till och med kanske tycka om honom? Vad skulle Kenta kunnat göra för att lättare bli vän med Sofi? Vad tycker ni att mamma och Kenta borde göra nu när de tre ska börja ett nytt liv? Vad kan Sofi göra?

Att ha en styvförälder kan lika gärna vara en positiv sak. Låt barnen berätta om schyssta styvföräldrar.

Sommarkatt – att bli övergiven

Sommarkatten Mitzis öde och Annikas sorg över att behöva lämna henne får ett första starkt uttryck när Annika sittandes i bilen skriver MÖRDARE i imman på fönsterglasets medan mamman pratar på om hur hemskt det skulle vara för katten att bo i en lägenhet. Pappan säger någonting om att det inte är så lätt för föräldrarna heller att lämna katten, men Annika tycker inte att de bryr sig särskilt mycket. Annika plågas av sitt dåliga samvete och oron över att Mitzi inte ska klara sig ensam, och hon känner sig tvungen att skriva till katten. Samtidigt tycker hon att det är fänigt att skriva till en katt och kan inte heller prata med någon om det. Annikas tre brev speglar hur hennes känslor och tankar växlar mellan hopp och förtvivlan:

Första brevet:

”Kära lilla Mitzi, jag har tänkt på dig varje dag och glömmar dig aldrig. Jag hoppas du lever och mår bra. Jag försökte att skicka en ängel till dig, men jag vet inte om det lyckades. Hoppas det i alla fall. Många pussar och kramar från din egen matte Annika.

P.S. Jag kunde inte hjälpa det.

Förlåt.”

Andra brevet:

”Kära Mitzi, nu skriver jag igen fast det inte är någon mening med att skriva tycker jag. Jag längtar så efter dig. Ingenting är roligt fast jag börjat i sexan. Skolan är som vanligt. Jag har många kompisar men ingen vet någonting om dig. Jag är ute rätt mycket och har blivit ganska tuff. Men inte på kvällarna när jag ska sova. Då tänker jag på dig och att du är ensam där ute i mörkret. Det blir så hemskt. Förlåt mig Mitzi. Tusen kramar från din älskade Annika.”

Tredje brevet:

”Älskade Mitzi, jag vet att det inte är någon mening med att jag skriver. Så det här blir sista gången. Du är nog död, Mitzi, fast jag vill inte tro det. Men det är nog så. Jag är så ledsen varje dag fast jag är tvungen att vara som vanligt. Tusen kramar från din sörjande Annika.”

★ Läs breven högt och diskutera hur Annika känner sig. Skulle hon kunna berätta för någon om Mitzi? Varför gör hon inte det?

Vad tror ni Annika menar med att hon försökte skicka en ängel till Mitzi?

★ Ur Annikas brev framgår det att hon har dåligt samvete fast hon säger att hon inte kunde hjälpa det. Kan ni föreställa er hur Annika och föräldrarna har diskuterat innan de har bestämt sig för att ha en sommarkatt? Dela barnen i små grupper och låt hälften av gruppen agera föräldrar och hälften Annika och låt dem hitta argument för och mot att ta en sommarkatt.

Vad menade Annika när hon skrev ”mördare” på bilrutan?

Be barnen att berätta vad de vet om sommarkatter. Resonera tillsammans om företeelsen. Vad ska man tänka på om man lovar att ta hand om ett djur? Ta gärna reda på vad man kan göra om man hittar en sommarkatt som någon har övergett.

Mitzi övergavs av Annikas familj. Från det kan man dra paralleller till att Sofi är tvungen att lämna sin vän Ubbe, att Sofis mamma har övergetts av hennes pappa och nu tillfälligt av Kenta. Vi vet inte om Sofi kommer ihåg sin pappa, men vi kan gissa att hon tänker på honom åtminstone ibland. När Sofi hör talas om änglamakerskan kommer hon att tänka på sin egen mamma när hon väntade Sofi. Skulle mamma kunna lämna bort henne? Och varför övergav hennes pappa hennes mamma?

★ Tänk på scenerna i början av filmen

Mona och Sofi har ett i botten tryggt förhållande som håller för deras olika konflikter.

där Sofi berättar för Ubbe att de ska flytta. Hur märks det i deras ord och beteende att de tycker mycket om varandra? Varför tror ni att Sofi inte visar för Ubbe hur ledsen hon egentligen är?

Hur känns det att behöva lämna någon som man tycker om? Hur känns det att bli lämnad? Kan man göra någonting för att göra det lättare att vara åtskilda?

Änglamakerska

I filmen berättar Rut om Brantas Sofi som blev änglamakerska efter att hennes man hade dött och inte hade något annat att leva på. Brantas Sofi levde på 1800-talet då det var en stor skam att bli med barn utan att vara gift och en ensam mamma kunde inte klara sig ekonomiskt eftersom det inte gick att arbeta och ha barn samtidigt.

Att göra abort på den tiden var mycket riskabelt för modern på grund av bristande hygien och primitiva metoder. Då var det bättre att föda barnet och sedan lämna det till en änglamakerska. Änglamakerskorna var ofta kvinnor som av någon anledning var tvungna att göra detta för att tjäna sitt levebröd. Ibland var de barnmorskor samtidigt. I bästa fall kunde änglamakerskan hitta fosterföräldrar till barnet, särskilt om det var starkt och friskt. Den ersättning som änglamakerskan fick för barnet räckte inte långt, och därför ägnade sig änglamakerskorna åt att på olika sätt att ta barnen av daga. De gavs inte tillräckligt med näring, de tystades ner med bomullstussar dränkta i sprit, ofta fick de sjukdomar som de dog av och ibland kunde de till och med dränkas. Det omgivande samhället spelade med i spelet, låtsades att de inte visste vad som pågick.

Sofi kopplar ihop änglamakeriet till nutidens aborter, och problematiken med unga mödrar som inte tycker sig

kunna ta hand om sitt barn är ytterst aktuell fortfarande. När Rut diskuterar aborter med Sofi menar hon att möjligheten till abort gör att barn som blir födda vet att de är önskade. Samtidigt säger hon också att det kan vara så att en ung mamma kanske inte från början vill ha barnet men när det väl är fött är hon väldigt glad åt det. Det kan verka motsägelsefullt men kanske menar Rut att beslutet om abort aldrig är lätt och aldrig ska tas av någon annan än den som bär barnet. Ur ett barns synvinkel känns det säkert hemskt att föräldrarna kan bestämma att välja bort någon och det är troligt att barn någon gång funderat på om hennes eller hans föräldrar funderade på att göra abort.

Att föreställa sig hur en änglamakerska förmår att ta livet av små barn är nästan för svårt för vem som helst. En förklaring kan ligga i tidens anda; eftersom detta var så vanligt och accepterat, och eftersom änglamakerskan oftast inte hade något annat val, var hon tvungen att göra detta även mot sitt samvete. I Brantas Sofis fall blev ju uppgiften också så svår att hon till sist hellre tog sitt eget liv än fortsatte med änglamakeriet. Trösten i denna historia blir att ett av barnen som lämnades bort, nämligen Rut, klarade sig och dessutom blev en snäll och klok gumma.

Filmens allra första bild är en fjäril och när Annika sitter i bilen fladdrar det in en fjäril och sätter sig på hennes hand. I det ögonblicket får man en känsla av att Annika uppfattar fjärilen som ett tecken på någonting hoppfullt, och lite senare hör man henne säga att hon har försökt skicka en ängel till Mitzi. I scenen på bensinmacken ser Annika Sofi i ett särskilt ljus, insvept i vitt (mammans spetsgardin) och för ett ögonblick tycker sig Annika se en ängel. Vita fjärilar flyger sedan också ovanför Lingonbackens brevlåda, vil-

ket får Sofi att lägga märke till brev-lådan. På fönsterbrådan inne på torpet Lingonbacken finner barnen ytterligare en fjärlil.

Fjärlilarna, kyrkängeln, änglamakerskan, Sofi som tar hand om Mitzi, alla dessa ingredienser vävs ihop till ett ängeltema som omfattar hela historien. Brantas Sofi är namnet med filmens Sofi och det finns en parallellitet i deras liv på så sätt att Sofi i filmen väcker till liv minnet av alla de barn som försvunnit och dött hos änglamakerskan. Vi ser dem och vi glömmer dem inte.

★ Be barnen göra en bild av någon scen där en ängel är med i någon form antingen i bild eller i ord.

Berätta för varandra hur ni har uppfattat fjärlilarna och att Annika försöker skicka en ängel till Mitzi. Finns det änglar? Var finns de i så fall och vad kan de göra för oss?

Bok och film

Den bärande historien i boken och filmen är i stort sett densamma. I bägge fallen följer vi båda flickorna parallellt. Man kan med behållning läsa boken efter att ha sett filmen, eftersom texten kommer djupare in i varje persons tankar och berättar händelserna från olika perspektiv. En film kräver ett mer ekonomiskt berättande än i en bok. Det är ofta nödvändigt att fokusera på en person, i det här fallet har man valt Sofi. Därav följer att Annika får en mindre roll i filmen, hon uppträder nästan bara genom sina brev.

I boken får Annikas familj ett lika stort utrymme som Sofis. Boken börjar till exempel med Annikas tankar och känslor inför avfärden från torpet då hon gråter förtvivlat över att behöva lämna Mitzi. I samma kapitel beskrivs också hur hennes mamma och pappa resonerar och hur de betar sig mot Annika. Längre fram i boken berättas det ännu mer om hur Annika har det i stan. Hon går i sexan och börjar känna sig större. Hon börjar bli tonåring, tycker egentligen om sina föräldrar samtidigt som hon inte alltid kan stå ut med deras sätt att tänka och handla. Till slut trotsar hon föräldrarna genom att ta ett eget beslut att hämta hem Mitzi. I samband med Annikas letande efter Sofi får vi i boken också bekanta oss närmare med Ubbe och hans tankar.

I bokens text finns även fler nycklar till Sofis karaktär. Det berättas om hennes dröm att bli stridsflygare, att få känna faran in flygandet. I en tillbakablick ges ledtrådar till hur hon och

mamman har haft det tidigare med både mycket flyttande och alkoholproblemet.

Katten Mitzi får ett eget kapitel i boken som inkännande beskriver kattens förehavanden kring det övergivna torpet, hennes "funderingar" och observationer över det som händer i naturen kring henne.

★ Om barnen både har läst boken och sett filmen kan man be dem att leta efter olikheter i bokens respektive filmens berättelse. Vilka saker är inte alls med i filmen? Vilka har man lagt till i filmen?

I filmen knyts händelserna ihop med hjälp av en slags "genvägar", det vill säga bilder och bilddetaljer som är så starka och tydliga att åskådaren kopplar ihop dem med ett visst innehåll. Ett exempel på detta: I början av filmen när Annika pratar med Ubbe kastar hon vinflaskor i en glascontainer, hemma i det nya huset kollar hon spritflaskan i skafferiet, och senare när hon ertappar mamman berusad håller hon ut spriten i vasken. Ett annat exempel är de återkommande bilderna på Mitzi i olika format och längd som knyter ihop Annikas längtan till katten och Sofis omsorg om denna.

★ Be eleverna att hitta flera bildteman i filmen.

I en bok kan en författare direkt skriva ner en persons tankar och känslor, men i film måste man få fram dem på annat sätt. Ibland går det att använda inre monolog, andra gånger kan brev ersätta dem, men oftast måste man gestalta en persons inre med hjälp av hennes beteende, med en miljö, med saker runtom henne eller på något annat sätt med bild och ljud. För att vi som åskådare ska kunna tolka in det som filmaren vill säga krävs det att vi på något sätt känner igen oss i de bilder och ljud som används. Ju mer erfarenheter vi har om just den sortens händelser som beskrivs desto lättare kan vi läsa in "koderna". Detta kan ha att göra med både ålder och mängden erfarenheter hos åskådaren. Det är troligt att boken "Kattbrevet" är lättare att förstå i sin helhet för ett yngre barn än filmen, men det är också intressant att ta reda på hur barnen har uppfattat vissa scener i filmen som inte är helt entydiga.

I filmen skapas en ganska läskig stämning när Sofi kommer till Lingonbacken och hittar trädet fullt med barnkläder och en människolik-

ande figur som hänger om halsen från en gren. Lite senare visas en annan, liknande, mera drömmaktig scen.

★ Berätta hur ni har uppfattat dessa två scener. Det kanske finns flera tolkningar på dem.

★ I kapitlet "Synen" i boken skildras Sofis rädsla när hon kommer ensam till Lingonbacken. Be barnen att jämföra texten med scenen i filmen. Vad kan man berätta lättare med text, vad är mera tacksamt att visa i film?

Lästips

Sven Wernström har i den tredje boken i Trälarna-serien, "Trälarnas döttrar", beskrivit en änglamakerska genom en ung pigas öde under senare delen av 1800-talet. Stockholm 1985.

Gary Crew, "Änglamakerskans dotter", Stockholm 1999.

PRODUKTIONSUPPGIFTER

Sverige 2001

Manus: Annika Thor efter en bok av Elsie Johansson

Regi: Christina Olofson

Foto: Robert Nordström

Klippning: Stefan Sundlöf

Scenografi: Louise Gylling

Kostym: Ulrika Wassén

Musik: Johan Zachrisson

I ROLLERNA

Sofi – Daniela Holm-Verzola

Mona – Lia Boysen

Kenta – Felix Engström

Annika – Patricia Otter

Ubbe – Max Wallér-Zandén

Rut – Barbro Kollberg

Magda – Christina Stenius

Filip – Pale Olofsson

TEKNISKA UPPGIFTER

Speltid: 90 min

Format: Vidfilm

Ljud: Dolby SRD

Censur: Från 7 år

Svensk premiär: 16.2.2001

DISTRIBUTION

Sandrew Metronome, Box 5612,
114 86 STOCKHOLM Tel 08-762
17 00, fax 08- 10 38 50
www.sandrewmetronome.se eller
www.co-film.se

